

ÅÅ
Smått
ÅÅ. av.

ÅBO AKADEMI

AKADEMISKT ENTREPENÖRSKAP

Rektor Gustav Björkstrands
tal vid Åbo Akademis inskription den 6 september 2000

AKADEMISKT ENTREPENÖRSKAP

Universiteten förändras

I en intressant och väldokumenterad bok, *Academic Capitalism. Politics, Policies and the Entrepreneurial University*, undersöker Sheila Schlaugther och Larry L Leslie vid Arizonauniversitetet i USA hur forskningsverksamheten har förändrats vid universiteten i den anglosaxiska världen. Speciellt dramatisk har förändringen varit i Storbritannien. Den relativa trygghet som professorer och lärare vid universiteten tidigare hade, har förbytts i en synnerligen otrugg tillvaro. Inte bara befordringsmöjligheterna utan också förutsättningarna att få fortsätta i sitt arbete blir alltmer beroende av aktiv forskning och en hög publiceringstakt. I konkurrens med forskare och lärare vid inte bara det egna universitetet och andra universitet inom landet utan också i en europeisk och internationell tävling gäller det att dra in anslag utifrån. Den tid som ägnas åt att söka om externa medel ökar ständigt. Det gäller att, som de säger, "work like beavers" för att man skall kunna finansiera verksamheten vid den egna institutionen i en tid, då de offentliga grundanslagen blir allt mindre och allt mer förbundna med utifrån kommande villkor.

Utvecklingen har inte kunnat undgå att sätta sina spår i den akademiska verksamheten. Tid och resurser måste i ökande utsträckning tas från den reguljära undervisningsverksamheten, vilket givetvis drabbar de studerande. Ju fler som lägger tid på att söka om externa medel, dess hårdare blir konkurrensen och dess mindre blir chanserna att ansträngningarna skall ha avsedd effekt. Samtidigt får de forskare som är framgångsrika ett stort manöverutrymme. De kan köpa sig fria från det allt mer kravladdade, men trots allt mindre prestigefyllda arbetet med undervisning. Ofta är dessa forskare dessutom goda lärare.

Om undervisningen måste skötas med mindre kvalificerade lärare, kan detta inte undgå att få effekter när det gäller studerandenas möjligheter att slutföra sina studier inom utsatt tid. Detta i sin tur leder till att de offentliga anslagen minskar, eftersom anslagen är beroende av antalet examina. Därmed ökar behovet av extern finansiering än mer och så är den onda cirkeln sluten.

Skillnader mellan ämnen

Enligt Slaughter och Leslie finns det klara skillnader mellan olika utbildnings- och forskningsgrenar när det gäller möjligheterna att få extern finansiering. Störst är de inom ämnen som ligger nära marknaden, till exempel inom informationsteknologi, medicin och bioteknik. Där finns det stora forskningsstiftelser och - framför allt - privata företag som är beredda att lägga ner stora summor på forskning och utveckling. Företagen, forskarna och universiteten kan få tillbaka satsningarna med ränta genom produktutveckling och patentering. Tyvärr har vi också i vårt land fått belägg för att forskare utnyttjat situationen för att skaffa sig egna ekonomiska fördelar på ett oegentligt sätt. Mindre chanser att få extern finansiering har samhällsvetenskaperna, för såvitt det inte gäller ekonomisk forskning med omedelbar tillämpning i företagen. Allra sämst till ligger de klassiska bildningsvetenskaperna, där forskningsresurserna nästan uteslutande måste komma från de offentliga forskningsorganens ansträngda resurser.

Utvecklingen har naturligt nog medfört problem inom universiteten. Det uppstår resurs- och statusskillnader mellan ämnen och fakulteter, med krav på särbehandling av olika slag. Identifikationen med universitetet som helhet kan försvagas. Man ser inte längre universitetet som en sammanhållen organisation, i vilken alla arbetar med helhetens bästa för ögonen. Vidare kan man se en tendens till att de mest framgångsrika forskningsentreprenörerna försöker skapa fristående centra eller institutioner. Där kan de driva sin forskning på heltid utan plikter mot det universitet som i tiden gav dem möjligheter att utveckla sin forskningskapacitet. Universiteten och forskarna får härigenom ännu svårare att konkurrera om de verkligt stora forskningspengarna. Varför skulle företag med vinstintressen ge anslag till universiteten, där forskarna måste lägga mellan 20 och 50 % av tiden till plikter som inte är

direkt relaterade till forskningen, om de har möjlighet att få ut 100 % från fristående centra och forskarlag i teknikbyar. Nu är Slaughters och Leslies syn på konsekvenserna av den externa finansieringens växande roll rätt ensidig. I den finansiella situation som universiteten idag befinner sig är de institutioner som drar till sig externa medel viktiga för universiteten som helhet och inte bara för de institutioner vid vilka de arbetar. Forskarna vid dem är värda erkänsla för det viktiga och ofta mödosamma arbete de lägger ner på att skaffa finansiering utifrån.

Behovet av extern finansiering växer

De båda Arizona-forskarnas bedömning av utvecklingstrenderna är att det mesta talar för att forskaren som entreprenör har kommit för att stanna. Den uppfattningen styrks av de senaste ställningstagandena inom europeisk forskningspolitik. Jag avser här den europeiska kommissionens rapport *Towards a European research area* och den debatt som har förts kring den i europaparlamentet och i europeiska forskningsorganisationer. Utgångspunkten är här att forskning och teknologi står för 25-50 % av den ekonomiska tillväxten och har ett starkt inflytande på konkurrensförmågan och sysselsättningen och därmed på europeernas livskvalitet.

I ljuset av dessa fakta ser man med stort bekymmer på det faktum att de europeiska länderna satsar i medeltal 1.8 % av BNP på forskning, medan motsvarande tal i USA är 2,8 och i Japan 2,9. Skillnaden har under de senaste åren tenderat att öka snarare än minska. Man vädjar därför om en kraftfull både nationell och europeisk satsning på forskning och produktutveckling under de närmaste åren för att Europa skall kunna förbättra sin konkurrensförmåga. Vid sidan av en ökad ekonomisk satsning talar man om vikten av att utveckla europeiska nätverk mellan spetsenheter (centres of excellence) och skapa virtuella centra. När det gäller forskningens infrastruktur bör ett samarbete komma till stånd framför allt när det gäller anskaffningen och utnyttjandet av kostnadskrävande apparatur. En konferens med detta tema kommer att hållas i september i Strasbourg i samarbete mellan kommissionen och den europeiska vetenskapsstiftelsen, European Science Foundation (ESF). Man efterlyser vidare ökad mobilitet mellan forskare, ett större antal kvinnliga forskare, ökad internationell attraktivitet för europeiska

forskningscentra och ett bättre samarbete mellan olika europeiska forskningsorganisationer, t.ex. genom den europeiska vetenskapsstiftelsen. Även om bara en del av dessa målsättningar skulle kunna förverkligas de närmaste åren, talar det mesta för att satsningen på forskning och därmed också tillgången på medel kommer att öka. Tyvärr söker man i kommissionens dokument förgäves efter belägg för en djupare förståelse för forskningens uppgift. Man ser inget behov av en ökad satsning på humaniora och samhällsvetenskaper eller i vidare mening på en utveckling av det europeiska bildningsarv, som har utgjort förutsättningen för inte bara den europeiska utan också för den amerikanska och delvis också för den japanska framgångsrika satsningen på teknologi och naturvetenskaper. Europaparlamentet har samma grundsyn. Man betonar att den ökade satsningen på forskningen inte skall tjäna nationella mål, utan bidra till ökad ekonomisk tillväxt, konkurrensförmåga, sysselsättning och sammanhållning i hela den europeiska unionen.

Universiteten måste ta konsekvenserna

Inför dessa utvecklingsperspektiv blir frågan hur man inom universiteten skall agera. Om universiteten blir alltmer beroende av extern finansiering, måste administrationen anpassas till detta faktum. De personer som leder forskningsprojekt, institutioner och fakulteter bör utses bland personer som har inte bara vetenskaplig utan också administrativ kompetens. De bör få en effektiviserad ledarskolning för att kunna underhandla med experter på området inom industri och näringsliv. Mandattiden kunde gärna vara längre än nu och uppgifterna anses meriterande och beaktas bättre i lönesättningen. Större uppmärksamhet borde fästas vid arbetsklimatet vid enheterna. Den interna kommunikationen och rapporteringen kunde förbättras. En öppen, förtroendegivande och stödjande atmosfär bidrar utan tvekan till en framgångsrik verksamhet. Genom nätverksbyggande och samarbete kan avsevärda besparingar och effektiviseringar åstadkommas. Det har bl.a. samarbetet med våra finska universitet här i Åbo tydligt visat.

Nu är universiteten inga företag. De bör fylla också andra centrala uppgifter än aktuella behov inom näringsliv, sysselsättning och ekonomi. Universiteten skall finnas till också som trogna och omutliga

väktare av samhällets gemensamma kulturarv. De skall fungera som oberoende och kritiska instrument för samhällets och individens självanalys. De skall upprätthålla kreativa andliga miljöer, där visioner om en bättre och humanare morgondag för hela mänskligheten kan födas och näras. Uppgiften måste vara att allsidigt öka vårt vetande om och vår förståelse för den värld i vilken vi lever, även om vi inte för tillfället vet vilken nytta vår verksamhet kommer att ha. Frukterna av vår kunskap kan komma att plockas på för oss i dag helt oväntade områden i en nära eller kanske avlägsen framtid. För Åbo Akademis del gäller det att slå vakt om och utveckla undervisning och forskning inom områden som är av vitalt intresse för den svenska befolkningen oberoende av om statsmakten i sina ekonomiska fördelningsnycklar beaktar dessa kostnadskrävande specialbehov. Ett utvidgat samarbete med de svenska yrkeshögskolorna ligger i den svenska högre utbildningens intresse och gagnar båda parter.

Staten bör korrigera eftersläpningen i basfinansieringen

Inom akademien har vi i denna situation vidtagit en rad åtgärder för att bättre rustade kunna möta de kommande utmaningarna. Ett väsentligt element består i att förstärka den ekonomiska basen för vår verksamhet. Det är speciellt nödvändigt för ett universitet som Åbo Akademi som bör tillgodose den svenska befolkningens behov av högre utbildning också när utbildningsvolymerna är så små att den statliga finansieringsmodellen inte tillför universitetet de resurser som är behövs. Tillsammans med övriga universitet har akademien för statsmakten understrukt betydelsen av att staten korrigerar den brist i basfinansieringen av universitetens verksamhet som uppstod i anslutning till den ekonomiska depressionen. Den överenskommelse som gjordes mellan finans- och undervisningsministerierna senaste vår och som bekräftades i budgeten innefattade en treårig plan genom vilken universitetens basresurser skulle förstärkas med 250 miljoner. Det ökade stödet är välkommet, men ligger långt ifrån de beräkningar som har gjorts inom universitetet och undervisningsministeriet. De visar klart att eftersläpningen i resurstilldelningen efter den ekonomiska krisen i

början på 1990-talet snarare är över en miljard än under. Universiteten utgår därför ifrån att riksdagen i anslutning till behandlingen av den nya utvecklingslagen för högskolväsendet gör beslut om resursförstärkningar, som i avsevärt högre grad tillgodoser universitetens rättmätiga behov.

Förändringsberedskap inom akademien

Stiftelsen för Åbo Akademi har givetvis sitt särskilda ansvar för att akademien skall kunna fylla sin uppgift som ett svenskt universitet. För att Stiftelsen skall kunna göra detta behöver den fortgående stöd från allmänhetens sida i form av donationer och testamenten. I första hand vilar dock ansvaret för verksamhetens kvalitet och bredd på akademins styrelse och ledning. Styrelsen har också med stort allvar gått in för sin uppgift. Efter det europeiska rektorsrådets utvärdering har Tiger-gruppen och nu senast den s.k. Lindfors-arbetsgruppen kommit med sina förslag när det gäller att utveckla akademins förvaltning och stärka den ekonomiska basen för verksamheten. Tiden för beslut är därmed inne. Styrelsen kommer att inleda arbetet omedelbart efter inskriptionen med ett längre seminarium kring Lindfors-arbetsgruppens förslag.

Arbetsgruppens uppgift var att lägga fram konkreta idéer och förslag till hur tillgängliga resurser kunde anpassas bättre till studentantal, examensresultat och behovet av nya satsningar. Arbetsgruppens kom fram till inbesparingar och omfördelningar av basresurserna på 10-13 miljoner. De inbesparade medlen kunde användas för en förstärkning av basresurseringen av fakulteterna och för nya satsningar genom vilka Åbo Akademis ställning som det svenska mångdisciplinära universitetet skulle stärkas. Antalet institutioner kunde kraftigt skäras ner och antalet terminer utökas till tre utan att man tar sommarmånaderna in anspråk. Genom reformen kunde studenterna utnyttja den reella studietiden från september till och med maj mera effektivt och samtidigt skulle de akademiska lärarna få möjlighet till forskning på heltid under en av terminerna. Det blir nu styrelsens sak att i detalj granska förslagen efter att fakulteterna har avgett sina utlåtanden. Uppgiften blir en test på styrelsens förmåga att ställa hela universitetets intresse framom särintressen för de fakulteter och institutioner som står medlemmarna

närmast. De förberedande diskussioner som fördes inom styrelsen senaste vår visade, att det fanns en stor beredskap för också genomgripande reformer.

Läraryrket har många orsaker

Åbo Akademis särskilda uppgift att tillgodose den svenska befolkningens behov av universitetsutbildning och forskning har under senaste tid aktualiserats framför allt när det har gällt bristen på utbildade lärare från förskola till universitet. Beslutet att låta barnträdgårds-
läraryrket bli kvar i Jakobstad var inte lätt eftersom budgeten för verksamheten i Jakobstad uppgår till 5 miljoner och statsstödet enligt nuvarande beräkningsgrunder går ner till 2,5 miljoner år 2003. Den beredskap Jakobstads stad visade att komma Akademin till mötes gjorde det lättare för akademins styrelse att ta sin del av ansvaret för att utbildningen också framgent skall kunna fortsätta i Jakobstad. När det gäller bristen på lärare i grundskola och gymnasium i södra Finland har Pedagogiska fakulteten fått klä skott för att ha misslyckats i sin utbildning. Så enkel är problematiken inte. Finskspråkig läraryrket finns i Helsingfors och det oaktat har man en klar brist på lärare i regionen. Det handlar alltså inte bara om hur attraktiv utbildningen är och hur den fungerar. Det är inte heller bara fråga om hur svårt det tycks vara att söka sig från södra Finland till utbildning i andra delar av det svenska Finland. Viktiga faktorer är också läraryrkets attraktivitet överhuvud om alternativen är många, de unga lärarnas lönenivå samt bostadspolitiken. Därmed blir frågan hur bristen på lärare skall kunna hävas en allmänpolitisk fråga. Den måste angripas av beslutsfattare på många nivåer. Tidigare fanns det t.ex. lönetillägg för lärare i Helsingfors, vilket ansågs vara nödvändigt bl.a. med tanke på den höga hyresnivån i huvudstaden. Vill vi häva läraryrket på allvar - och jag håller med om att det är en svensk kulturfråga av största vikt - bör alla parter ta sitt ansvar. För Åbo Akademis del vill jag understryka att vi kommer att med ännu större allvar se över intagningsprocedurerna och utveckla utbildningen. Vi måste också vara beredda att tillskjuta centrala medel för att klara den dubbla börda som ordinär utbildning i Vasa och tillfällig utbildning i södra Finland innebär så länge krisen är akut.

I och med att de stora årsklassernas akademiker kommer upp i pensionsåldern blir också frågan om rekryteringen av akademiska lärare och forskare aktuell. Inom de sektorer där efterfrågan på arbetsmarknaden är stor, är det angeläget att kunna förmå eminenta förmågor att satsa på en akademisk karriär trots att löneförmånerna inte alls kan jämföras med dem på arbetsmarknaden i övrigt. De stora satsningar Finland gör på forskning inom informationsteknologi och biovetenskaper blir i ett längre perspektiv ett slag i luften om vi inte sörjer för att en tillräcklig nyrekrytering av forskare på dessa områden.

Akademins ansvar för det svenska Finland

Men Åbo Akademis ansvar sträcker sig längre än så. I en tid då de humanistiska och samhällsvetenskapliga sektorerna inte är attraktiva för den externa finansiering som universiteten i det knappa resursläget är så beroende av, bör vi inom akademien se till att vi genom interna beslut fördelar de resurser som står till vårt förfogande så att vi tryggar en positiv utveckling också för dessa ur svensk och akademins synvinkel så centrala ansvarsområden. Akademien bör alltfört förbli den kreativa miljö, där den svenska befolkningens andliga odling allsidigt befrämjas och stärks och där visioner om en bättre, humanare, mer solidarisk och miljömedveten värld kan växa fram.

Dear foreign guests, researchers and students. I offer you all a heartfelt welcome to Åbo Akademi university. I hope you will find your visit here fruitful and inspiring for your studies as well as for your personal life. Internationalisation has always been given high priority by Åbo Akademi. We will do our best to make your stay rewarding and memorable.

Professorer, lärare, forskare, studerande och personal. Med dessa ord vill jag önska er alla varmt välkomna till det 82:a läsåret i universitetets historia. Även om vi ibland måste arbeta som bävror, gör vi det burna av övertygelsen att vårt arbete har en väsentlig betydelse för det svenska Finlands beredskap att möta framtidens viktiga utmaningar.

Inskriptionsgudstjänst

i Åbo Domkyrka den 6 september kl. 13.15

Predikant	Professor <i>Tage Kurtén</i>
Liturg	Kyrkoherde <i>Eero Sepponen</i>
Textläsning	Teol. stud. <i>Ronny Thylin</i>
Kantor	Dipl. sångare <i>Harry Dahlström</i>
Organist	Director cantus <i>Björn-Olof Mårtenson</i>
Körer	<i>Flora kören</i> <i>Brahe Djäknar</i>
Dirigent	Kantor <i>Heikki Seppänen</i>

Gudstjänstordning

L = Liturgen F = Församlingen * = församlingen står

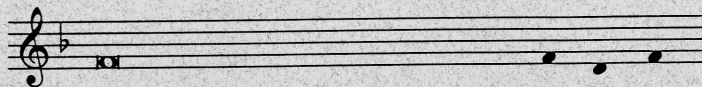
Preludium: Preambulum d (Heinrich Scheidemann)

Psalm: 327

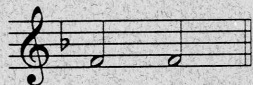
1. O du som ser, o du som vet vart
stac - kars vä - sens hem - lig - het, som ock - så
vet, långt mer än jag, mitt vä - sens natt och
dag, tag allt jag ä - ger i din hand, bränn
slag - get med din ren - hets brand, och lät mig
le - va i ditt land, min Fa - der och min Gud.

2. Om än den väg som för till dig
är smärtornas och dödens stig,
så lär mig vilja, Gud, ändå
den tunga vägen gå.
Den gång du viskade ditt "bliv",
du ville mening i mitt liv.
Din mening i mitt väsen skriv,
min Fader och min Gud.

Inledande välsignelse

L I Faderns och † Sonens och den Helige An-des namn.

F A - men.

Beredelseord

Syndabekännelse

F Vi bekänner inför dig helige Gud / att vi ofta och på många sätt /
har syndat med tankar, ord och gärningar. / Tänk på oss i
barmhärtighet / och förlåt oss för Jesu Kristi skull / vad vi har brutit.

Avlösning

Körsång: Recitativ (ur Gotthard Gräsbeck: Cantata da Chiesa)

Dagens bön

Textläsning: Job 42:1-6

Dagens psalm: 344

1. Jag skul - le vil - ja vå - ga tro att
nå - gon har mig kär. Jag skul - le vil - ja
vå - ga tro att Gud kan va - ra här. Jag
skul - le vil - ja vå - ga tro att kär - lek
är den makt som än - då värl - den bär.

2. Jag skulle gärna vilja tro,
men vem törs göra så?
Jag skulle gärna vilja be,
men vem kan bönen nå?
Jag skulle gärna vilja tro
att någon ser
den mening jag ej fattar mer.

3. Jag skulle vilja våga tro
att någon ser all nöd.
Jag skulle vilja våga tro
att Gud finns bortom död.
Jag skulle vilja våga tro
att någon fanns,
som ville att jag vore hans.

4. Jag skulle vilja våga tro.
Jag kan ju inte mer.
Som kornet väntar tid att gro,
att livets under sker,
så väntar jag och längtar jag
att jag ska få
den tro jag inte själv kan nå.

***Evangelium:** Matt. 21:28-31

Predikan

*Trosbekännelsen

F Jag tror på Gud Fader, den allsmåktige, / himmelens och jordens skapare; /
Och på Jesus Kristus, / Guds ende Son, vår Herre, / vilken är avlad av den
helige Ande / och född av jungfru Maria, / led under Pontius Pilatus, /
korsfästes, dog och blev begravnen, / nedsteg till dödsriket, / uppstod på tredje
dagen ifrån de döda, / uppfor till himlarna, / sitter på Guds, den allsmåktige
Faders, högra sida / och därifrån skall komma / till att döma levande och döda.
/ Och på den helige Ande, / en helig, allmänlig kyrka, / de heligas samfund /
syndernas förlåtelse / kroppens uppståndelse / och ett evigt liv.

Körsång: O Fader vi prisa ditt namn (ur Gottfrid Gräsbeck:
Cantata da Chiesa)

Kyrkans förbön

Fader vår

F Fader vår som är i himmelen. / Helgat varde ditt namn. / Tillkomme ditt rike.
/ Ske din vilja, såsom i himmelen / så ock på jorden. / Vårt dagliga bröd giv oss
i dag, / och förlåt oss våra skulder, / såsom ock vi förlåta dem oss skyldiga äro,
/ och inled oss icke i frestelse / utan fräls oss ifrån ondo. / Ty riket är ditt / och
makten och härligheten / i evighet. Amen.

*Lovprisning

S Låt oss tack - a Her - ren!

F Her - re, vi tack - ar dig.

Hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja.

*Välsignelsen

L --- I Faderns och Sonens och den helige Andes namn.

F A-men, a-men, a - men.

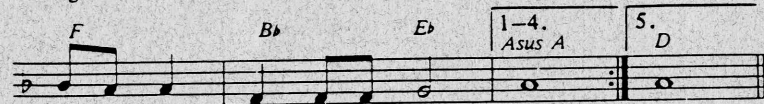
Psalm: 87

1. För att du in-te tog det gu-dom-li-ga

dig till en kro-na, för att du val-de små-lek och

fat-tig-dom, vet vi vem Gud är.

2. För att du lydde fram till det yttersta — döden på korset, vet vi vad seger, vet vi vad väldighet, vet vi vad Gud är.

3. För att du nedsteg hit till de plågade, hit till de dömda, vet vi att ingen ensamhet finnes mer, vet vi var Gud är.

4. Därför skall alla sargade, döende, alla de dömda, säga med alla heliga, saliga: Jesus är Herre.

5. Därför skall alla världar och varelser, allt som har varit, är och skall komma, en dag bekänna det: Jesus är Herre.

Postludium: Preludium et fuga e (J. S. Bach)